

NAVOIY ASARLARIDA DO'STLIK VA SADOQAT MAVZUSI

Xo'jamova Namunaxon Xalidjanovna*IIV Andijon akademik litseyi o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Alisher Navoiy asarlarida do'stlik va sadoqat g'oyalarining badiiy talqini tahlil qilinadi. Shoir ijodida insoniy fazilatlar, xususan, chin do'stlik, vafodorlik, mehr-oqibat va sadoqat kabi tushunchalar muhim o'rin egallashi ilmiy-nazariy jihatdan yoritiladi. Tadqiqot jarayonida Navoiy dostonlari va g'azallarida do'stlikning ma'naviy-axloqiy mohiyati, inson kamolotidagi o'rni hamda jamiyatdagi ahamiyati misollar asosida ochib beriladi. Shuningdek, shoirning do'stlik haqidagi qarashlari yoshlar tarbiyasida muhim ma'naviy manba bo'lib xizmat qilishi asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *Alisher Navoiy, do'stlik, sadoqat, insoniy fazilatlar, ma'naviyat, axloqiy qadriyatlar, g'azal, doston, badiiy talqin, komil inson, tarbiya.*

Alisher Navoiy o'zbek mumtoz adabiyotining yirik vakili, turkiy til va adabiyot taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shgan buyuk mutafakkir, shoir va davlat arbobidir. Uning boy adabiy merosi inson ma'naviyatini yuksaltirish, ezgulik va adolat g'oyalarini targ'ib etish, komil insonni tarbiyalash kabi masalalarga bag'ishlangan. Navoiy asarlarida insoniy fazilatlar – mehr-oqibat, halollik, vafodorlik, sabr-toqat, do'stlik va sadoqat kabi tushunchalar markaziy o'rin egallaydi. Bu fazilatlar shoir ijodida nafaqat axloqiy me'yor sifatida, balki jamiyat taraqqiyotining muhim sharti sifatida talqin etiladi.

Do'stlik va sadoqat masalasi Navoiy ijodida alohida ahamiyat kasb etadi. Shoirning dostonlari, g'azallari va nasriy asarlarida chin do'stlikning mohiyati, insonlar o'rtasidagi samimiy munosabatlarning ahamiyati, vafodorlikning inson kamolotidagi o'rni chuqur badiiy obrazlar orqali ifodalangan. Navoiy do'stlikni inson hayotining eng muhim tayanchlaridan biri sifatida ko'rsatadi, sadoqatni esa insonning eng oliy fazilatlaridan biri deb baholaydi. Uning fikricha, haqiqiy do'st insonning og'ir kunida yonida bo'ladigan, samimiylik va halollikni qadrlaydigan, manfaat emas, balki ezgulikni ustun qo'yadigan shaxsdir.

Navoiy asarlarida do'stlik va sadoqat masalasi faqat shaxsiy munosabatlar doirasida emas, balki kengroq ma'noda – jamiyat, vatan, ilm va e'tiqodga sadoqat tushunchalari bilan ham bog'liq holda talqin etiladi. Bu esa shoirning mazkur mavzuga falsafiy va ma'naviy jihatdan yondashganini ko'rsatadi. Ayniqsa, "Xamsa" tarkibidagi dostonlarda qahramonlarning o'zaro munosabatlari, bir-biriga sodiqligi va vafodorligi orqali chin do'stlikning badiiy namunasi yaratilgan.

Bugungi kunda yosh avlodni ma'naviy barkamol, vatanparvar, sadoqatli va halol insonlar etib tarbiyalash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shu jihatdan qaraganda,

Alisher Navoiy merosi yoshlar tarbiyasida muhim ma'naviy manba bo'lib xizmat qiladi. Shoirning do'stlik va sadoqat haqidagi qarashlari o'quvchilarda ijobiy insoniy fazilatlarni shakllantirishga, o'zaro hurmat va hamjihatlik ruhini mustahkamlashga yordam beradi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi Alisher Navoiy asarlarida do'stlik va sadoqat mavzusining badiiy va g'oyaviy talqinini o'rganish, ushbu fazilatlarning inson kamolotidagi o'rni hamda ularning tarbiyaviy ahamiyatini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot jarayonida Navoiy asarlaridagi badiiy obrazlar, hikmatli baytlar va g'oyaviy qarashlar asosida do'stlik va sadoqat tushunchalarining mazmun-mohiyati yoritiladi.

Alisher Navoiy ijodida do'stlik va sadoqat g'oyasi ko'plab asarlarida turli badiiy obrazlar, voqealar va qahramonlar orqali yoritilgan. Shoir do'stlikni inson hayotining muhim ma'naviy tayanchi sifatida talqin etadi. Uning fikricha, chin do'stlik manfaat yoki vaqtinchalik yaqinlikka emas, balki samimiylik, halollik va vafodorlikka asoslanadi.

Avvalo, Navoiy "Xamsa" tarkibidagi dostonlarida qahramonlarning o'zaro munosabatlari orqali sadoqat va vafodorlikni yuksak badiiy darajada tasvirlaydi. Masalan, "**Farhod va Shirin**" dostonida Farhodning muhabbatga, va'daga va o'z maqsadiga sodiqligi uning shaxsiy fazilatlari qatorida ko'rsatiladi. Farhod nafaqat sevgiga, balki insoniylik va adolat tamoyillariga ham sadoqatli qahramon sifatida tasvirlanadi. Uning mehnatsevarligi, qat'iyati va vafodorligi orqali Navoiy sadoqatning insonni ulug'laydigan fazilat ekanini ko'rsatadi[1]

Shuningdek, "**Layli va Majnun**" dostonida ham sadoqat g'oyasi markaziy o'rin egallaydi. Majnun Layliga bo'lgan sadoqati shunchalik kuchliki, u barcha qiyinchiliklarga qaramay o'z tuyg'usiga xiyonat qilmaydi. Bu obraz orqali Navoiy sadoqatni insonning ruhiy pokligi va ichki irodasi bilan bog'laydi[2]. Majnun do'stlari va unga hamdard bo'lgan insonlar timsolida esa haqiqiy do'stning vazifasi – og'ir damda yonida bo'lish, tushunish va qo'llab-quvvatlash ekani ko'rsatiladi.

Navoiy g'azallarida ham do'stlik va sadoqat mavzusi ko'p uchraydi. Shoir ko'plab baytlarida sadoqatni insoniylikning eng oliy mezonlaridan biri sifatida ulug'laydi. U sodiq do'stni inson hayotidagi eng katta boylik deb biladi va xiyonatni eng yomon illatlardan biri sifatida qoralaydi. Shoirning fikricha, do'stlik samimiylik va o'zaro hurmatga asoslanmasa, u haqiqiy do'stlik bo'la olmaydi.

Bundan tashqari, Navoiyning "**Mahbub ul-qulub**" asarida ham do'stlik, sadoqat, halollik va vafodorlik kabi fazilatlar haqida ibratli fikrlar bayon etilgan. Asarda insonlarning turli toifalari, ularning fazilat va kamchiliklari haqida so'z yuritilar ekan, sodiq insonlarning jamiyatdagi o'rni alohida ta'kidlanadi[3]. Navoiy bu asarida do'st tanlash masalasiga ham e'tibor qaratib, insonni yomon yo'lga boshlaydigan kishilardan uzoq bo'lish, dono va halol insonlar bilan do'stlashish zarurligini uqtiradi.

Shoir ijodida do'stlik tushunchasi keng ma'noda talqin etiladi. Bu nafaqat ikki inson o'rtasidagi munosabat, balki insonning vataniga, xalqiga, ilmga va e'tiqodiga sadoqati sifatida ham ko'riladi. Navoiy ilmga sadoqatni ham ulug' fazilat deb biladi, chunki ilm insonni kamolga yetkazadi, jamiyatni esa taraqqiyotga olib boradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Navoiy asarlarida do'stlik va sadoqat g'oyasi faqat badiiy obraz sifatida emas, balki chuqur ma'naviy-falsafiy mazmunga ega tushuncha sifatida talqin etilgan. Bu fazilatlar orqali shoir komil inson qiyofasini yaratadi. Uning fikricha, chin inson do'stga sodiq, so'zida mustahkam, mehribon va vafodor bo'lishi lozim. Shunday qilib, Alisher Navoiy ijodi do'stlik va sadoqat kabi insoniy fazilatlarni ulug'lash, yosh avlodni ma'naviy barkamollikka undashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shoirning bu boradagi qarashlari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan bo'lib, tarbiyaviy va ma'naviy jihatdan katta ahamiyatga ega.

Alisher Navoiy asarlarida do'stlik va sadoqat mavzusi muhim ma'naviy-axloqiy g'oyalardan biri sifatida keng yoritilgan. Shoir o'z dostonlari, g'azallari va nasriy asarlarida chin do'stlikning asosiy belgilarini – samimiylik, vafodorlik, halollik va mehr-oqibatni ulug'laydi. Navoiy talqinida sadoqat insonning eng yuksak fazilatlaridan biri bo'lib, u insonni ma'naviy barkamollikka yetaklaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Navoiy asarlarida do'stlik nafaqat shaxsiy munosabat, balki keng ma'noda insonning vataniga, ilmga, e'tiqodiga va jamiyatga bo'lgan sadoqati bilan ham bog'liq holda talqin etiladi. Bu esa shoirning mazkur mavzuga chuqur falsafiy yondashganini ko'rsatadi.

Bugungi kunda ham Navoiy merosi yosh avlodni komil inson ruhida tarbiyalashda, ularda sadoqat, halollik va insonparvarlik kabi fazilatlarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, shoir asarlaridagi do'stlik va sadoqat g'oyalarini o'rganish nafaqat adabiy, balki tarbiyaviy jihatdan ham dolzarb hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Navoiy A. Xamsa. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, turli nashrlar.
2. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
3. Hayitmetov A. Alisher Navoiy ijodiy merosi. – Toshkent: Fan.
4. Qayumov A. Navoiy va adabiy meros masalalari. – Toshkent: Fan.
5. Karimov N. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi.
6. Абдулхакимова, Г. Т. (2024). ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕДАЧИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗА. Экономика и социум, (9 (124)), 420-426.
7. Абдулхакимова, Г. Т. (2025). ИСТОРИЯ РАЗВИТИЕ УЗБЕКСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ. Экономика и социум, (3-1 (130)), 542-547.